

Morfars hus på Danderydsgatan

*”Än idag gamla rucklet ligger kvar
som det låg uti Farfars Morfars dar....”*

Jag undrar om våra barnbarn någonsin hört Povel Ramels ”Släkthuset”. Men de två inledningsraderna där stämmer faktiskt för dem – med reservation för att jag som nuvarande förvaltare kanske inte vill acceptera ”rucklet” som beteckning på det representativa hus – Danderydsgatan 16 - som min morfar en gång byggde åt sig själv och sin familj.

Morfar hette Georg Hesselman, var byggnadsingenjör och hade tidigt i livet, tillsammans med yrkesbrodern Karl Bergström, startat byggnadsfirman Hesselman & Bergström. Redan på 1910-talet var de väletablerade och när Per-Olof Hallmans planer för Lärkstaden började bemästra bergknallarna bortom Engelbrektsgatan, i planen för kvarteret Näktergalen 1922, såg Georg en möjlighet att bygga sig sitt eget lilla hus mitt i den växande stenstaden. Han ritade själv planer och byggnadsritningar till huset, men lät sin svåger, arkitekten Frits Gripe rita fasaderna.

Så litet var väl egentligen inte huset. Det var c:a 500 m² i tre våningar och en kungsvåning (en indragen våning över taklisten), men stadsplanen hade sina förebilder i engelska townhouses och tog sikte på att husen skulle vara enbostadshus, varför man bara fick ha ett kök i varje hus. För Georg var det inget eftersträvt. Han var fullt tillfreds med att ha häften av huset som lägenhet för familjen; en ”sällskapsdel” i övervåningen och en ”familjedel” i kungsvåningen och på vinden. Som regelkunnig byggmästare såg han dock inte köksbestämmelsen som något problem. Han gjorde 4 lägenheter i de två undre våningarna, men försåg dem med kök som alla var under 7 m² och därmed räknades som kokvrå. Och därmed var planens krav tillgodosett. (Året därpå ändrades planen så att köksbestämmelsen slopades. Det fanns ingen efterfrågan på tomter för så stora enbostadshus. Men fortfarande har den lägenhet som min fru och jag nu bor i ett ”kök” på bara 5,5 m². Det går bra, för jag är ganska försiktig med att vara där.)

”Här bodde Morfar och Morfars gamla mor...”

Alla flyttade in 1923 och min mamma Ulla har berättat hur lerigt det var när hon som 11-åring flyttade ut till denna obygd i stadens utkanter. Även inledningen till andra versen i Povels visa stämmer med hur min släkt då fanns i huset. Georgs mor Marie-Louise, som kom väl överens med sin svärdotter Gerda, fick en lägenhet mot gatan en trappa upp och bodde där till sin död 1932. Och när de tre döttrarna började röra på sig på 30-talet så flyttade Stina ner en trappa medan Ulla och Märta flyttade ut på stan när de gifte sig 1938 respektive 1940. Ulla, som flyttade till Storgatan, kom dock tillbaka 1941 och flyttade in med man och barn (dvs. mig) i 3:an på bottenvåningen, bredvid portvaktslägenheten.

När mormor Gerda i slutet på 30-talet fick hjärtproblem och svårt att gå i trappor fick huset en hiss som gick rakt in i lägenheten på övervåningen och kungsvåningen. Samtidigt flyttade ju flickorna ut och Georg och Gerda drog sig tillbaka till kungsvåningen och gjorde om övervåningen till en hyreslägenhet. Så var det till 1947 då mamma Ulla, pappa Gunnar och vi då tre barn flyttade upp till den lägenheten, medan den vi lämnade på bottenvåningen i stället fick bli kontor för mina föräldrar; Gunnar och Ulla Eklöf Inredningsarkitekter. Det var en spännande miljö, där jag bland annat lärde känna ”min äldsta kompis”, inredaren och möbelformgivaren Hans Johansson som gick bort 2014.

Georg drev då ett litet byggföretag med kontor i källarvåningen och efter sin pensionering satsade på att skriva böcker om sitt yrke och dess villkor i Stockholm, såväl under hans egen aktiva tid som i historien sedan 1250. Det blev tre böcker som faktiskt fortfarande behandlas med tydlig respekt bland byggnadshistoriskt intresserade och experter.

Situationen i huset var ganska stabil tills Georg gick bort 1964, fem år efter Gerda. Portvakten Karin fick en pensionärlägenhet i samma veva och jag såg då chansen att "flytta hemifrån" och flyttade två trappor ner och blev portvakt. Ett rent bostadspolitiskt beslut från min sida. Bostadssituationen då (före miljonprogrammet från 1964) var som den har blivit nu igen. Det fanns inga bostäder för ungdomar. Det var till och med så att jag förvägrades studentbostad på rivningskontrakt, som mina kompisar fick, därför att jag bodde för nära KTH där jag gick. Jag och mina syskon riskerade att bli "mambos" för evigt om ingenting hände. Men det gjorde det. När pappa Gunnar dog 1963 kom mamma Ulla att behöva allt mindre utrymme för kontoret. Hon fattade då, ivrigt påhejad av min bror och mig, det radikala beslutet att disponera om det gamla kontoret så att vår bostad från 1941-47 återuppstod och låta min bror och mig byta den mot två lägenheter så att vi kunde flytta hemifrån. (Till vår syster lyckades hon senare ordna en lägenhet via sina yrkeskontakter, om någon undrar.)

"Hela släkten har slitit samma port.

Undra på att den satt sig som den gjort!...

Det har den inte! Det är bara det att avståndet ner till golvet i entrén är så litet, så när gatukontoret på vintern använder för grovkornig sand, fastnar den under dörren och gör repor i kalkstenen.

Även i övrigt kan det ha sina sidor att förvalta ett hus från 1923 i stan. När det var hyreshus gav det mycket liten avkastning, så 1969 fick Stina och Ulla som bodde kvar i huset lösa ut lillasyster Märta, som ville ha arvet till något annat. Det blev inte så dyrt. Hela huset värderades då till 495 000 kronor! Sen blev det modernt med stambyten på 80-talet. Ett 60-årigt hus var en självklar kandidat, men var skulle man hitta finansiering? Obegripligt nog flyttade då det par som hade Marie-Louises gamla lägenhet ut, utan att ha anspråk på lägenheten som bytesobjekt. Då fick det bli en bostadsrättsförening och den frigjorda lägenheten fick finansiera det angelägna stambytet. Och hade man då inte varit så högaktningsfull inför diverse stammar som "såg bra ut" så hade allt varit frid och fröjd med detta. Nu blev det istället mildt sagt en utdragen historia.... (typisk för Östermalm enligt rörmokarna).

För att släkten vid bostadsrättsbildningen inte skulle tappa kontrollen över fastigheten anmodades jag – som sedan länge var utflugen – att köpa portvaktslägenheten så att 4 av de 6 bostadsrätterna fanns kvar "inom familjen". Jag fick samma lockande kvadratmeterpris som de hyresgäster som skulle övertygas om bostadsrättens välsignelser, så det var ett erbjudande som inte gick att motstå. När så vår son, som bodde i lägenheten när han pluggade, berättade att grannlägenheten – den som jag bodde i som barn och som vi bytte med när jag flyttade ut – var till salu, så blev det fart på våra nästan femåriga flyttplaner från radhuset i Hässelby. Jag var tveksam inför att inordna mig i släkt-"hierarkin" igen, men min fru Ingrid kände ingen tvekan och moster Stina som var psykolog gav besked till mamma Ulla att nu var det bäst att hon höll sig väl med oss båda, med tanke på hur fördelaktigt det kunde vara för alla parter lite längre fram. Det blev det också, kan jag så här i efterhand konstatera. Och som affär är det med råge den bästa vi har gjort hittills.